

STRUKTURALNA ANTROPOLOGIJA DANAS

**Tematski zbornik
U čast Kloda Levi-Strosa**

**Uredila
Dr Dragana Antonijević**

**Beograd
2009**

Reč urednice

Tematski zbornik *Strukturalna antropologija danas* nastao je kao rezultat dodatnog, teorijskog i metodološkog promišljanja i analitičkog produbljivanja onih ideja, stavova i koncepata koji su se mogli čuti u usmeno izloženim referatima na međunarodnom naučnom skupu *Strukturalna antropologija danas: U čast Kloda Levi-Strosa*, održanom u novembru 2008. godine, povodom stogodišnjice rođenja ovog velikog naučnika i mislioca XX veka.

Skup je organizovalo Odeljenje za etnologiju i antropologiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu, uz finansijsku i drugu pomoć Ministarstva za nauku i tehnološki razvoj Srbije, Francuskog kulturnog centra u Beogradu i Filozofskog fakulteta u Beogradu, kojima se ovom prilikom zahvaljujem.

Posebno se zahvaljujem kolegi dr Danijelu Sinaniju na velikodušnoj pomoći i nesebičnom zalaganju u organizaciji ovog skupa, kao i prof. dr Nikoli Pavkoviću koji je održao uvodnu reč na skupu.

Čitalac, dakle, pred sobom ima potpuno novu knjigu, dvanaest radova koji osvetljavaju i preispituju va-

žnost i značaj strukturalne paradigme, promovisane sredinom XX veka najpre u lingvistici i antropologiji, da bi potom našla svoju primenu i u drugim humanističkim i društvenim naukama, dajući značajne analitičke rezultate.

Namera autora radova u ovom tematskom zborniku bila je da sagledaju, iz novih uglova, neke od aspekata naučnog i društvenog rada Kloda Levi-Strosa, da razmotre validnost teorijskih i metodoloških koncepata strukturalne antropološke analize iz današnje naučne perspektive, da razmotre karakteristike savremene recepcije uz objašnjenje valjanosti kritičkih poststrukturalističkih argumenata, te da ukažu na značaj i uticaj koji je strukturalna antropologija imala za modernizaciju srpske etnologije i kulturne antropologije.

Da se o ovoj teorijski značajnoj naučnoj paradigmi ima itekako šta kreativno reći, kritički promisliti ili je upotrebiti u analizama, pokazuje tematski zbornik *Strukturalna antropologija danas* koji je pred čitaocima i njihovom pažljivom, čitanju i sudu.

U Beogradu, 2009. godine

dr Dragana Antonijević

Miloš Milenković

Odeljenje za etnologiju i antropologiju
Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu
milmil@f.bg.ac.rs

Eh, da je Derida propustio taj let...

*O procenjivanju "dometa" tzv. "američke antropologije" iz Beogradske strukturalno-semiološke škole antropologije folklor**

Apstrakt: Imajući u vidu skorije kritike "nerazvijenosti", "metodološke nazadnosti" i drugih nedostataka pripisanih "američkoj antropologiji" od strane autora iz Beogradske strukturalno-semiološke škole, analiziram situaciju u kojoj kolege i studenti mogu da dođu u iskušenje da zdravorazumsku političku vezu polifone etnografije, neoromantizma i nacionalizma tumače kao kontraintuitivnu istoriju discipline. Beogradska SS škola jeste razvila globalno originalnu, mada neplasiranu i zapravo nikada iskorišćenu bateriju za sinhronu analizu folkloernih fenomena. Poseban naglasak u radu stavlja se na *lokalni kontekst*, u kojem je strukturalizam kao zasnivajući diskurs antropologije kao nauke nasuprot etnologiji kao nacionalnoj prozi, imao potpunu drugačiju funkciju u odnosu na strukturalizam u a) istoriji američke antropologije i b) istoriji interdisciplinarne/postmoderne Teorije.

Ključne reči: istorija antropologije, Levi-Stros, strukturalizam, post-strukturalizam, postmoderna, Beogradska strukturalno-semiološka škola

* Članak je prilog sa projekta Ministarstva nauke republike Srbije "Antropologija u 20. veku: Teorijski i metodološki dometi" (ev. br. 147037)

Inicijalni kontekst ovog rada predstavlja skorija rehabilitacija nekada veoma popularnih strukturalno-semioloških analiza u srpskoj antropologiji,¹ uparenih sa moralnom anti-postmodernističkom poukom,² poglavito od strane doajena srpskog strukturalizma prof. Kovačevića. U nizu tekstova, Kovačević kritikuje antro-

¹ Antonijević, D. 2007. Legende o krađi organa – moralna dilema savremenog društva. *Etnoantropološki problemi*, Beograd 2, (2): 35-69. Antonijević, D. 2007. Merkantilne legende postindustrijskog društva. u: Nedeljković Saša (ur.) *Antropologija savremenosti*, Beograd: Srpski genealoški centar, 76-91. Antonijević D. 2008. O Crvenkapi, Dureksu i ljutnji – proizvodnja, značenje i recepcija jedne bajke i jedne reklamne poruke. *Etnoantropološki problemi*, Beograd 3, (1): 11-38. Vasiljević J. 2007. Semiološka analiza reklame – metodološka razmatranja. *Etnoantropološki problemi*, Beograd 2, (1): 41-54. Hristić, L. 2007. Aligator u kanalizaciji – urbane legende kao kognitivne mape. *Etnoantropološki problemi*, Beograd 2, (2): 71-85. Bačević, J. 2007. Studentske legende o polaganju ispita – kritika ili afirmacija obrazovnog sistema. *Etnoantropološki problemi*, Beograd 2, (2): 87-102.

² Kovačević, I. 2006. Individualna antropologija ili antropolog kao lični guslar. *Etnoantropološki problemi*, 1, (1): 17-34. Kovačević, I. 2006. Van Genep po drugi put među Srbima – prilog istoriji srpske etnologije/antropologije u poslednjoj četvrtini dvadesetog veka. *Etnoantropološki problemi*, 1, (1): 81-94. Kovačević, I. 2005. Iz etnologije u antropologiju – srpska etnologija u poslednje tri decenije 1975-2005. u: *Etnologija i antropologija – stanje i perspektive*, Zbornik, Beograd: Etnografski institut SANU: 11-19.

pologiju posle strukturalizma u *istoriografskom prezentu* kao da strukturalna antropologija i antropologija posle strukturalizma postoje paralelno, simultano, u dijalogu i igri cirkularnog konstituisanja. Takva strategija pisanja istorije discipline, kojoj i sâm povremeno pribegavam,³ iako studentima nedvosmisleno demonstrira da antropologija nije paradigmataska disciplina u kojoj se škole, pravci ili tradicije istraživanja smenjuju kao homogeni kunovski paketi, ima i izvesne nezamislive moralno-pedagoške (pa i andragoške) implikacije. Tim implikacijama posvećen je ovaj članak.

Simultanost strukturalizma i poststrukturalizma u Teoriji

Američki interdisciplinarni poststrukturalizam rađa se na konferenciji koja je trebalo da uvede *strukturalizam* u akademski prostor, u kontekstu u kojem strukturalizam levi-strosovskog tipa "sleće" u američko visoko školstvo istovremeno kada i njegove kritike. Derida čita "Struktura, znak i igra u diskursu humanističkih nauka"⁴ na konferenciji za koju je već di-

³ Milenković, Miloš. 2007. *Istorija postmoderne antropologije – posle postmodernizma*. Beograd: Srpski genealoški centar, knj. 27.

⁴ Derida, Ž. 1988. Struktura, znak i igra u diskursu humanističkih nauka. u: Donato Eudenio, Meksi Ričard (ur.) *Strukturalistička kontroverza*, Beograd: Prosveta.

jagnostikovano da predstavlja formativno iskustvo za mnoge kasnije poststrukturalne i postmoderne teoretičare znanja u SAD. Konferencija "Jezici kritike i nauke o čoveku" (što je i podnaslov zbornika sa konferencije), održana na Univerzitetu Džons Hopkins u Baltimoru 1966. godine, iako inicijalno strukturalistička, zapravo je uvela poststrukturalizam u SAD, nudeći ih simultano.⁵ Upravo ta *simultanost strukturalizma i poststrukturalizma onemogućila je da strukturalna, i kasnije semiološka analiza, zaživi i "normalizuje"* se u standardnoj akademskoj praksi američke antropologije, u varijanti u kojoj bi strukturalizam predstavljao jednu a poststrukturalizam drugu paradigmu, istraživački program ili trend, u simultanom nizu i sa jasnim hronološkim okvirom, akterima i institucijama. Simultanost ovog tipa je direktni istorijski uzrok fundamentalnim razlikama između američke interdisciplinarne Teorije, kao šireg konteksta u kojem operiše američka antropologija s jedne, i putem strukturalizma antropologizovane srpske etnologije od 70-ih do danas, s druge strane. Ta simultanost evropskog strukturalizma i evropskog poststrukturalizma u SAD predstavlja kontekst u kojem strukturalna analiza ne može da se razdvoji od teorijskog okvira u kojem je nastala, *pa strukturalna (ili strukturalno-semiološka) analiza, kao interpretativni alat ili metod koji se može*

⁵ Više o ovoj ključnoj epizodi istorije ideja u: Bertens, Hans. *The idea of the Postmodern*. 1995, London: Routledge, 50.

*primeniti na bilo kojoj etnografskoj "građi" ni ne postoji kao relevantna za kontekst procene dometa američke antropologije. U tom smislu, Kovačevićeva omni-temporalna kritika ne može da opstane – ona se odnosi na istoriografski konstrukt razumljiv samo učesnicima u uzbuđljivoj debati o politici srpske etnologije, kasnije antropologije.*⁶

⁶ Naumović, Slobodan. 2000c. Identity Creator in Identity Crisis: Reflections on the Politics of Serbian Ethnology. *Anthropological Journal on European Cultures*, Vol. 8, No. 2, The Politics of Anthropology at Home II: 39-128. Naumović, Slobodan. 2002. The Ethnology of Transformation as Transformed Ethnology: The Serbian Case. *Ethnologia Balkanica*, Vol. 6: 7-37. Наумовић, Слободан. 2005. Национализација националне науке? Политика етнологије/антропологије у Србији и Хрватској током прве половине двадесетих година двадесетог века. У: Ковач, Сенка (ур.). *Проблеми културног идентитета становништва савремене Србије*, (Етноантрополошки проблеми). Београд: Одељење за етнологију и антропологију, Филозофски факултет, 17-60. Naumović, Slobodan. 2008. Brief encounters, dangerous liaisons and never-ending stories : the politics of Serbian ethnology and anthropology in the interesting times of Yugoslav socialism. У: Mihailescu, Vintilă (ur.), Iliev, Ilia (ur.), Naumović, Slobodan (ur.). *Studying peoples in the people's democracies : socialist era anthropology in South-East Europe. 2*. Berlin, Münster: Lit, 211-260. Milenković M. 2006. Šta je (bila) antropološka 'refleksivnost' – metodološka formalizacija. *Etnoantropološki problemi*, Beograd 1, (2): 157-184. Milenković, Miloš. 2003. Ан-

Ipak, ono što je strukturalistima moglo da deluje kao kraj potrage za savršenim metodom nije praćeno postojanošću predmeta kojim disciplina treba da nastavi da se bavi. Kontrakturne i demografske promene u drugoj polovini XX veka, i njihove implikacije po politiku i obrazovanje, bivaju prepoznate kao implikacije po naučni karakter antropologije, zbog toga što je

тропологија као мултикултурна пропедеутика у Србији : "национална наука", културна политика и друштвена надања. У: Радојичић, Драгана (ур.), *Традиционално и савремено у култури Срба*, (Посебна издања, књ. 49). Београд: Етнографски институт САНУ, 133-148. Ваћевић, Јана. 2007. Српска антропологија и suočavanje sa прошлoшћу. *Антропологија* 3: 110-120. Ваћевић, Јана. 2006. Honour and shame - прилог алтернативној историји српске етнологије. *Етноантрополошки проблеми*, Београд 1, (1): 95-100. Gorunović, Gordana. 2006. Pseudomarksizam i protofunkcionalizam u srpskoj etnologiji : Kulišić vs. Filipović. *Етноантрополошки проблеми*, Београд 1, (2): 185-208. Ивановић, Зорица. 2005. Терен антропологије и теренско истраживање пре и после критике репрезентације. У: Гавриловић, Љиљана (ур.), Радојичић, Драгана (ур.). *Етнологија и антропологија : стање и перспективе*, (Зборник, 21). Београд: Етнографски институт САНУ, 123-140. Ivanović, Zorica. 2007. Антропологија на жената и проблемжт за родовите одношения в променения дискурс на антропологијата : в памет на Жарана Папич (1949-2002) и Лидија Склевицки (1952-1990). У: Dojčinović-Nešić, Biljana. *Гласове : нова хуманитаристика от балкански авторки*. Софија: СОНМ, 179-212.

američka kulturna antropologija, poput evropskih etnologija, *definisana predmetom a ne metodom*.⁷

To nas vodi sledećem pitanju: šta je bila interdisciplinarna poststrukturalistička poenta? Poststrukturalizam je *kultura kritičkog samounapređivanja*, oblik samokritičnosti, modus u kojem društveno-humanističke discipline dosežu status nauka, jedna vrlo *moderna* tvorevina i ne treba je mešati sa postmodernizmom u kulturi, a posebno ne sa anti-modernom politikom identiteta. Posebno zgodan kontekst za razvoj poststrukturalizma predstavljale su SAD s obzirom na to da je, u mnogim elementima, američka kultura zapravo programsko nastojanje na neprekidnoj planiranoj i kontrolisanoj promeni. "Znanje", "istina", "pravo", "subjektivnost" nisu pojmovi koje će poststrukturalisti odbaciti – oni će odbaciti mogućnost da ti pojmovi imaju stabilna značenja, da im je sadržaj univerzalan i neupitan. To je i razlog zašto je poststrukturalizam popularan u antropologiji. Taj razlog je ideološke prirode, i tiče se programskog suprotstavljanja ideji da nama (tj. našim ponašanjem, mišljenjem i verovanjem) rukovode pozadinske ili dubinske ili objektivne ili meta-strukture kojima je moguće pristupiti posredstvom specifičnog jezika deriviranog iz strukturalne fonologije i potom primenjenog u etno-

⁷ Pogl. posebno "Posle problemsko-aplikativnog pogleda na metod" u: Milenković, M. 2007. *Istorija postmoderne antropologije – posle postmodernizma*. Beograd: Srpski genealoški centar, Etnološka biblioteka, knj. 27, 89-98.

grafske fenomenologiji. Osim toga, ideje o socijalnoj konstuisanosti znanja (uključujući prirodne nauke), o konstituisanju predmeta proučavanja samim istraživanjem, o nelegitimnosti korespondencijalne teorije istine i sl. ideje, iako se pripisuju poststrukturalizmu, u stvari su generisane u drugim kontekstima i potom *objedinjene poststrukturalizmom*.⁸ U tom smislu, u pitanju je *koordinativni trend, kanal popularizacije* ideja koje su imale druge funkcije u svojim originalnim kontekstima, ali koje su usled specifičnih političkih okolnosti dobile kulturno-kritički karakter i postale osnova za projekte koji delegitimišu naučni, kulturni, porodični, religijski autoritet i autoritet države *odjednom*. U tom kontekstu i samo u tom kontekstu, poststrukturalizam je kritička socijalna teorija koja služi partikularnim interesima, i u tom kontekstu kritičari etnoeksplikativnog, dijaloškog karaktera astrukturalne i nesemiološke etnografije imaju pravo kada sa zebnjom ispituju nacionalističke implikacije postmodernizacije perifernih evropskih etnologija.⁹ U tom smislu, predlažem da konačno usvojimo fundamentalnu distinkciju poststrukturalizam/postmoderni-

⁸ Knjiga – postmodernizam kao koordinativni diskurs, interdisciplinarni artikulatork koji prevodi i objedinjuje transformativne teorije – pogrešno protumačene kao krizološke – *odjednom*, time stvarajući privid homogenosti. Svaka sličnost sa konceptom kulture je namerna...

⁹ Na primer, Bošković, Aleksandar. 2005. Distinguishing 'self' and 'other': Anthropology and national identity in former Yugoslavia. *Anthropology Today* 21(2): 8-13.

zam, s obzirom na to da prvi inkorporira, preispituje i regularno koristi metodološke domete strukturalizma očišćene od njegovih metafizičkih "osnova", dok ga drugi programski odbacuje (u paketu sa funkcionalizmom), pa se može smatrati *potencijalnim* generatorom i rehabilitatorom nacionalizma.

SS recepcija

Beogradska strukturalno-semiološka škola gaji posebno nepovoljno mišljenje o implikacijama navodnog destruiranja naučnog autoriteta antropologije putem postmodernizacije. Značaj te škole za modernizaciju, razavičavanje i deruralizaciju, kako beogradske katedre, tako i srpske etnologije u celini, nedvosmislen je, posebno dokumentovan i višestran analiziran. Ali dve ili tri decenije stare originalne analize koje su imale transformativnu funkciju su jedno, a njihova savremena rehabilitacija s ciljem moralne pouke, u vidu modernističkog antiobiotika posle postmodernizma, nešto sasvim drugo.

Imajući u vidu skorije kritike "nerazvijenosti", "pozitivizma", "metodološke nazadnosti" i drugih nedostataka pripisanih nekakvoj "američkoj antropologiji" od strane autora iz Beogradske strukturalno-semiološke škole, posebno je interesantno pažnju posvetiti situaciji u kojoj kolege i studenti mogu da dođu u iskušenje da zdravorazumsku političku vezu polifone etnografi-

je, neoromantizma i nacionalizma tumače kao kontra-intuitivnu istoriju discipline. U nizu članaka i knjiga, prof. Kovačević, doajen srpske strukturalno-semiološke analize, sklon je da intelektualne tradicije poredi kao da su elementi jednolinijske evolucije discipline. Beogradska strukturalno-semiološka škola (u daljem tekstu SS), a posebno njen *spiritus movens* i najcitiraniji predstavnik I. Kovačević, poslednjih godina kritikuje nekakvu celinu tzv. "američke antropologije" čiji se "dometi" (termin je autorov) procenjuju u komparativnoj perspektivi, pri čemu se za jedinicu analize uzimaju neargumentovanom generalizacijom označene nesa-merljive tradicije ("postmoderna antropologija" s jedne, odnosno "antropologija" s druge strane).

Postmoderna antropologija, redukovana na etnografiju, po pravilu polifonu, zaista zvuči opasno. Davanje glasa potlačenima – ili tlačiteljima, u slučaju srpske seljačke etnologije – opasna je anti-moderna strategija. Zbog toga i ne čudi odijum koji Kovačević gaji prema anti-metodološkom naboju postmoderne etnografije – posebno prema mogućnosti da bi trend rehabilitacije deskriptivne nauke mogao da anulira višedecenijsku strukturalno-semiološku borbu protiv etnotradicionalista među srpskim etnologima.¹⁰ Do tog koraka, spre-

¹⁰ Pregled ovog trenda i ključne reference pogl. u: Prodanović A. 2006. Prijem strukturalizma na primeru proučavanja obreda prelaza u etnologiji i antropologiji Srbije. *Glasnik Etnografskog instituta SANU* (54): 403-413; Kovačević I. 2006. Van Genep po drugi put među Srbima – prilog istoriji srpske etno-

man sam da pratim napore Beogradske strukturalno-semiološke škole (makar i zbog toga što se ne/sposobnost da se izvede strukturalno-semiološka analiza može smatrati testom inteligencije). Ali Kovačevićev makroargument ima i elemente koji pretenduju na univerzalnost. On, naime, govori o nekakvoj "američkoj antropologiji", kao da ona postoji i kao da se na osnovu debata koje su u *Writing Culture* vođene u antropologiji i izvan nje, nešto može zaključiti o do sada najvećoj profesionalnoj asocijaciji na svetu!? Tu nisam spreman da sledim argumentaciju i, imajući u vidu rezultate višegodišnjeg istraživanja istorije postmoderne antropologije, slobodan sam da primetim da je reč o neopravdanim generalizacijama koje očigledno imaju preventivnu funkciju (što podseća na Gelnera, Andradea, Spajra i ostale ironične scijentiste među čuvarima antropološke časti tokom poslednje dve decenije XX veka).¹¹ Kontekstualno opravdanje ove strategije vero-

logije/antropologije u poslednjoj četvrtini dvadesetog veka. *Etnoantropološki problemi*, Beograd 1, (1): 81-94.

¹¹ Naučni dignitet discipline tokom duge debate o postmodernizmu nije branjen pozivanjem na "domete" strukturalizma. Strukturalizam je – u modusu u kom je antropologija socijalna teorija – već odbačen kao loša teorija društva i predstava o ulozi pojedinca u njemu, pa njegovi dragoceni metodološki aspekti nemaju šansu da prežive u atmosferi u kojoj se metodi i teorije pojavljuju i smenjuju u koherentnim i homogenim nizovima, bez puno brikoliranja. Ovu atmosferu najbolje su iskoristile nove discipline koje nemaju istorij-

vatno leži u pokušaju da se studenti već na samom početku profesionalne obuke odvrate od ideja koje makar nagoveštavaju mogućnost da proučavani treba da nam govore o sebi (na primer, da nam Srbi lepo kažu ko je nad njima izvršio genocid, a da mi to prenesemo naučnim tekstom, pa da onda neko dizajnira rat pozivajući se na autoritet nauke i taj genocid lepo ponovi), ali problem u vezi sa njom leži u tome što je u pitanju *igra didaktičkog nultog zbira*. Ako putem kritičkog strateškog pre naglašavanja veze polifonija-neoromantizam-nacionalizam nauče šta antropologija u Srbiji više nije i šta nikada ne treba ponovo da postane,¹² u opasnosti su da propuste teorijsko i metodološko bogatstvo antropologije posle strukturalizma. Da li je žrtva prevelika? Ne bi li im možda trebalo dodatno kontekstualno pojasniti funkcije koje je strukturalizam (i njegova kritika) imao u različitim kontekstima, kako bi istovremeno mogli da: a) nauče da izvedu strukturalno-semiološku analizu, b) nauče istoriju antropologije poslednje četvrtine XX veka i c) postanu profesionalni antropolozi, sposobni da komuniciraju sa kolegama iz dominantnih antropoloških tradicija, od kojih strukturalizam ni

sku akademističku hipoteku – poput studija kulture – i koje su slobodno zadržale semiologiju i antropološki strukturalizam na nivou analize, a pošto je strukturalistička socijalna teorija denuncirana.

¹² Milenković, Miloš. 2008. O naučnom radu i našem Univerzitetu (sto godina kasnije). *Glasnik Etnografskog muzeja*, Beograd, 72: 41-50.

u jednoj nije imao funkcije kakve je imao u istoriji srpske etnologije-antropologije.¹³

Ka kontekstualizaciji: Ne osvrćite se u gnevu

Levi-Stros u istoriji antropoloških ideja ima dijagonalno suprotne funkcije – od "postmoderne" neoromantičarske pozitivističke kritike imperijalnog realizma (u SAD) do "prosvetiteljske" realističke anti-tribalističke kritike etnologije kao pozitivističke nacionalističke i nacionalne nauke (u Srbiji). Kada kontekstualizujemo disciplinarnu upotrebu strukturalizma u ovim tradicijama, strukturalizam je – kao zasnivajući diskurs antropologije nasuprot etnologiji kao nacionalnoj prozi – imao potpunu drugačiju funkciju u odnosu na strukturalizam u a) istoriji američke antropologije i b) istoriji interdisciplinarnе/postmoderne Teorije.

Beogradska SS škola jeste razvila globalno originalnu, mada neplasiranu i zapravo nikada iskorišćenu bateriju za sinhronu analizu folklornih fenomena, ali je to učinila pošto su Lič, Nidam, Šnajder, etnonauka i kognitivna antropologija Levi-Strosove ideje o duhu i nauci već prilagodili etnografskoj fenomenologiji, na svetskom je-

¹³ Barth, Fredrik, Andre Gingrich, Sydel Silverman and Robert Parkin. 2005. *One Discipline, Four Ways: British, German, French, and American Anthropology*. Chicago: University of Chicago Press.

ziku i u globalno relevantnim publikacijama. Lokalna transformacija levi-strosovske analize i njen ograničeno uspešan projekat prilagođavanja analizi fenomena od uobičajenog interesa za antropologiju dogodila se *uporedo* sa razvojem kritike strukturalizma kao teorije kulture na američkoj interdisciplinarnoj sceni, pa predstavlja pre dokaz teorije po kojoj i u antropologiji postoji makar jedan "atlantski jaz" analogan onom u filozofiji, nego relevantan kontekst za uporednu analizu "dometa" specifičnih i međusobno nezavisnih disciplinarnih tradicija.

Da zaključim: strukturalizam u Americi i u Srbiji nisu uporedivi po više dimenzija – ni po vremenu operisanja, ni po funkcijama u akademskoj zajednici. Za razliku od američkog konteksta, u kojem je reč o jednoj od mnogih ravnopravnih analiza u atmosferi programskog metodološkog pluralizma, strukturalna analiza poslužila je kao ključni anti-tradicionalistički agens pri transformaciji srpske seljačke etnologije iz nacionalne proze u socio-kulturnu antropologiju. Superiorna pozicija kojom srpski strukturalista kritikuje "naivnost" i "lenjost" poststrukturalizma zasniva se na zdravorazumskoj jukstapoziciji predmodernizma i postmodernizma u ideološkoj sferi, pa je – ironično – u pitanju pobeda poststrukturalističkih insistiranja na primarnosti eksternalističkih objašnjenja.

Kada je ideologija u strogom smislu reči u pitanju, poststrukturalizam u Americi i strukturalizam u Srbiji ipak jesu odigrali istu ulogu, ali na različitim nivoima. Liberatorni, modernizatorski karakter oba trenda za-

maskiran je činjenicom da je okvir političko-akademske zajednice bio različit. Instrumentalizacija postmoderne u društvenim naukama od strane različitih nativaca – bili oni etnoepistemolozi, feministkinje ili Crni panteri – može se, doduše analizirati *isključivo* konsekvencijalistički. Zaključak takve analize svakako bi vodio žigosanju ka narativima otvorenih, ka identitetu orijentisanih, iskustvu bliskih, "postmodernih" analiza koje dopuštaju polifoniju tj. etnoeksplikativnu ekspertizu tipa "svi smo mi selektori" ili "sam svoj advokat" samih proučavanih, provereno kontraindикованu društveno-naučnim pokušajima da se suzbiju nesvodive razlike u sferi kulture čija instrumentalizacija vodi u ratove.¹⁴ Ipak, ne treba zaboraviti da je reč o instrumentalizaciji i da su, u holističkom okviru analize, intencije kritičara antropologije 1960-ih i 1970-ih bile liberalne/individualističke čak i kada su, često pomodno, tvdili da su inspirisani marksizmom.¹⁵ "Davanje glasa" proučavanima – bile to žene,

¹⁴ Milenković, Miloš (u štampi) *Demokratija ili/je etnokratija? Multikulturalne politike i budućnost kritičke inteligencije na Zapadnom Balkanu. Forum Bosnae.*

¹⁵ Ideologiju Šoltija, Dajmonda, Dimona ili Fabijana možda je najpreciznije klasifikovati kao liberatorni istorizam – insistiranje na nelegitimnosti aistorijskih strukturalnih analiza kao maski kolonijalne moći. O "kritičkoj antropologiji" kao, uz kulturni relativizam, presudnom unutar-disciplinarnom kontekstu konfundiranja identitetskih i epistemoloških pitanja u postmodernoj teoriji etnografije pogl. Milenković, M. 2007. *Istorija postmoderne antropologije – teorija*

domoroci ili etničke, konfesionalne i seksualne manjine – naknadni je imput, "identitetska kontaminacija" (mada pre rekontaminacija) poststrukturalne kontekstualizacije strukturalizma.¹⁶

Ipak, u srpskom slučaju, takav imput nije postojao. Nije bilo značajnijeg eksternog pritiska da se diskurs društvenih nauka prilagodi kolektivističkom "ispravljanju istorijskih nepravdi" sve do 1980-ih, kada su srpski nacional-socijalisti, klero-fašisti, feministi i borci za kolektivna ljudska prava rehabilitovali etnički, konfesionalni, rodni i seksualni primordijalizam, sa različitim intencijama ali sa istovetnim posledicama. Tu vidim osnovni razlog zbog kojeg bi srpski strukturalni semiolozi trebalo da pristupe američkom poststrukturalizmu sa više opreza i sofisticiranosti u pogledu istorije ideja. Njihov zajednički neprijatelj – etnifikovani funkcionalizam, i njihova zajednička neprijateljica – prethođenje/kontrola zajednice nad pojedincem (bila komunistička, nacional-socijalistička, klero-fašistička ili feministička), i dalje su tu da ih podsećaju da je možda, umesto u međusobnim iscprljućim polemikama, pravi neprijatelj i dalje živ i zdrav, a da žaoke kolektivi-

etnografije. Beograd: Srpski genealoški centar, Etnološka biblioteka, knj. 24.

¹⁶ O socijalnom kontekstu u kojem dijaloška etnografija, instrumentalizovana od strane političara identiteta, postaje specifična teorija kulture pogl. Milenković M. 2007. Paradoks postkulturne antropologije – postmoderna teorija etnografije kao teorija kulture. *Antropologija* (3): 121-143.

zma nisu izgubile ništa na svojoj ubitačnosti (funkcionalizam ih je samo izoštrio, uprkos modernizatorskim obećanjima i individualističkim nadama). Dakle, drugi momenat rehabilitacije strukturalizma koji sam spreman da sledim jeste *preventivni antikolektivizam*.

Kovačevićevo nastojanje ka poređenju u jednolinijskom evolucionom okviru ipak ne treba zanemariti, ali iz sasvim drugih razloga u odnosu na one koje iznosi. Ono ima važne ideološke funkcije i može da posluži u didaktičke svrhe, posebno ako se bude dovoljno dugo i frekventno ponavljalo, u smislu da pokuša da postane "neupitno jezgro discipline".¹⁷ Razlikovanje akademskih diskursa, pa tako i antropoloških, po pitanju toga da li generišu nacionalizam (poput romantičarskih, neoromantičarskih, polifonih itd.) ili ne (poput modernizatorskih, funkcionalističkih, strukturalno-semioloških, od identiteta *programski dekontaminiranih* analiza) ima trajnu didaktičku vrednost. Ipak, treba imati na umu da se studenti antropologije na nivou opštih mesta obučavaju (a možda u stvari zato i upisuju studije) da ne veruju u postojanje "neupitnog jezgra" bilo

¹⁷ Za nastojanje da se definiše "jezgro antropologije" pogl. Kovačević, I. 2006. *Tradicija modernog – prilozi istoriji savremene antropologije*. Beograd: Srpski genealoški centar. Za nastojanje da se antropologija definiše prema, u imaginarijumu političara naučnog identiteta najbližim disciplinama – istoriji i sociologiji, pogl. Kovačević, Ivan. 2008. Srpska antropologija u prvoj deceniji XXI veka. *Glasnik Etnografskog muzeja* u Beogradu 72.

čega, pa tako ni antropologije, a da je dekontaminacija socijalne analize od identiteta fantazam protiv kojeg se antropologija i formirala, institucionalizovala, etablirala i opstala.

Dalja debata kojoj bi mogao da vodi ovaj rad mogla bi da nas usmeri ka sledećim temama koje vidim kao bitne: 1) raspravi o neuspehu funkcionalizma da otupi ili suzbije primordijalizam, i njegovoj inkorporiranosti u jezgro eksplanatornih struktura koje strukturalni semiolozi kritikuju kada kritikuju *njihov* poststrukturalizam i *njihovu* postmodernu; i 2) upornoj analizi isplativosti održavanja fantazma o identitetskoj dekontaminaciji analize, imajući u vidu da u kontekstu *globalne retradicionizacije*, scijentistička mimikrija disciplini više nije ni potrebna na nivou javnog imidža.¹⁸ Možda,

¹⁸O odnosu disciplinarne slike o sebi i slike kakvu želimo da o nama imaju drugi pogl. Milenković, Miloš. 2003. Антропологија као мултикултурна пропедеутика у Србији : "национална наука", културна политика и друштвена надања. У: *Традиционално и савремено у култури Срба*, (Посебна издања, књ. 49). Београд: Етнографски институт САНУ, 133-148. За пример антрополошке културне критике путем критике јавних политика какав извесно време предлажем, а која би услед високе специјализованости структурално-semiološkog žargona том strategijom bila nemoguća, pogl. Milenković, Miloš. 2008. Problemi konstitucionalizacije multikulturalizma – pogledi iz antropologije: Deo prvi: o "očuvanju identiteta". *Etnoantropoški problemi* 3, (2): 45-57.

umesto toga, za razlozima održavanja mita o dekontaminiranoj analizi treba da tragamo u intimnim projektima pripadnika Beogradske strukturalno-semiološke škole antropologije folklora, posebno u doslednom odbijanju da razmotre mogućnost da je zapravo funkcionalizam predstavljao vrhunac/kraj paradigme klasične, seljačke srpske etnologije.¹⁹

¹⁹ U zvaničnoj verziji istorije srpske etnologije pre njene antropologizacije (Kovačević, Ivan. 2001. *Istorija srpske etnologije I*. Beograd: Etnološka biblioteka), kao i u naknadnim preispitivanjima ove specifične epizode (Gorunović, Gordana. 2006. Pseudomarksizam i protofunkcionalizam u srpskoj etnologiji – Kulišić vs. Filipović. *Etnoantropološki problemi*, 1, (2): 185-208), funkcionalizam važi za kratkotrajnu, političkim razlozima prekinutu epizodu koja je pokušala da nadomesti cvijićevsku dominantnu paradigmu ka seljaštvu orijentisane "nacionalne nauke" kao kreatorke nacionalnog identiteta (Naumović, Slobodan. 1999. Identity creator in identity crisis: Reflections on the politics of Serbian ethnology. *Anthropological Journal of European Cultures*, 8, 2: 39-128), dok se krajem te tradicionalističke paradigme smatra delo Sretena Vukosavljevića (Kovačević, Ivan. 1978. *Naučno delo Sretena Vukosavljevića*. Prijepolje: Radnički univerzitet "Sreten Vukosavljević"), inače od skora veoma popularno u srpskoj "patriotskoj" sociologiji kao novoj nacionalnoj nauci. Ipak, zvanična verzija u ovom slučaju konfundira (strateški? nesvesno? irelevantno...) kulturnu promenu sa naučnom promenom. Činjenica da je nosilac proto-funkcionalističke paradigme bio antikomunistički, ka Zapadu orijentisani intelektualac, mo-

Istorijske epizode poput ove uče nas da antropologija *ne sme* da ima univerzalnu istoriju, čak i kada smo u iskušenju da je rekonstruišemo. U evropskom kontinentalnom kontekstu, u kojem "zvaničan" greh discipline ne predstavlja kolonijalno nasleđe (pa naučna promena i ne može biti motivisana osećajem kolonijalnog greha niti ispravljanjem nepravdi nanetih potlačeni-
ma), već osnovni problem i dalje predstavlja politika identiteta, ergo rat i genocid (pa bi upotreba polifonih strategija – koje u bivšim kolonijalnim antropologijama imaju lustrativnu funkciju – ovde bila kontraindikovana, i sama greh), deluje da strukturalizam nema alternativu, i da je postojana borba protiv neoromantičarske polifonije i historicizma jedini antibiotik protiv nacionalizma. Postoje, dakle, jaki *moralni* argumenti u prilog očuvanju strukturalizma kao modernizacijskog agensa, posebno među studentima odgojenim u poglavito primordijalističkom ambijentu našeg obrazovnog sistema, ali i u antropološkoj andragogiji. Ti razlozi, ipak, nisu ni metodološke, ni teorijske prirode, kada je o istoriji antropologije reč.

gla bi da igra presudnu ulogu u objašnjenju atmosfere u kojoj se putem istorijskog objašnjenja komunisti i seljaci, otimači imovine i tradicionalistički etnolozi, stapaju u homogenu društvenu grupu.

Miloš Milenković**EH, SI DERRIDA AVAIT MANQUÉ CE VOL ...**

Sur l'évaluation des "performances" de la prétendue "anthropologie américaine" vu de la perspective de l'Ecole de Belgrade structural-sémiologique de l'anthropologie du folklore

Partant des récentes critiques de "stagnation", de "positivisme", d'"arriérisme méthodologique" et d'au-tres défauts imputés à une certaine "anthropologie américaine" de la part des auteurs de l'Ecole de Belgrade structural-sémiologique, j'analyse la situation dans laquelle les collègues et les étudiants peuvent être tentés d'interpréter un lien politique de bon sens entre l'ethnographie polyphone, le néoromantisme et le nationalisme comme une histoire de la discipline contre-intuitive.

J'ai déjà laissé entendre que d'importantes différences transformatives quant au rapport envers le structuralisme dans les anthropologies européennes, notamment entre l'Ecole de Belgrade structural-sémiologique de l'anthropologie du folklore, et la prétendue anthropologie "américaine", ne sont que le résultat d'un simple hasard – du fait que le structuralisme et le post-structuralisme français ont été lancés sur la scène américaine intellectuelle interdisciplinaire ("Théorie") *simultanément*, lors d'une conférence *commune*). Cette contingence ironique ne représenterait qu'un épisode amusant pour les étudiants, pour les historiens de l'anthropologie et des idées, sans les tentatives, de plus en plus articulées et de plus en plus fréquentes, de comparer les traditions intellectuelles comme si elles étaient des éléments d'une évolution rectiligne de la discipline. L'Ecole de Belgrade structural-sémiologique (plus loin désignée comme SS), et notamment son *spiritus movens* et son représentant le plus cité I. Kovačević, critique depuis quelques

années une prétendue unité de l' "anthropologie américaine" dont les "performances" (le terme est de l'auteur) sont évaluées dans une perspective comparatiste, où, par une généralisation non-argumentée, sont prises pour unités d'analyse des unités d'une tradition sans commune mesure avec elle ("anthropologie post-moderne" d'un côté, et "anthropologie" de l'autre).

L'Ecole de Belgrade SS a en effet développé une pensée originale dans son ensemble, bien que non répandue et en réalité jamais utilisée pour une analyse synchronique des phénomènes folkloriques, mais elle l'a fait alors que Leach, Needham, Schneider, l'ethnoscience et l'anthropologie cognitive avaient déjà adapté à la phénoménologie ethnographique les idées de Lévi-Strauss sur l'esprit et sur la science. La transformation de l'analyse de Lévi-Strauss et le projet d'adaptation de celle-ci, à succès limité, à l'analyse des phénomènes traditionnellement intéressants en anthropologie, a eu lieu *parallèlement* à la naissance de la critique du structuralisme incarnée par la théorie de la culture apparue sur la scène interdisciplinaire américaine. Cette transformation représente donc plutôt la preuve de la théorie d'un "fossé atlantique" dans l'anthropologie, analogue à celui en philosophie, qu'un contexte pertinent pour l'analyse comparative des "performances" des traditions disciplinaires spécifiques et indépendantes.

Le texte démontre indirectement que Lévi-Strauss a dans l'histoire des idées anthropologiques des fonctions diametralement opposées dans la critique "postmoderne" néo-romantique positiviste du réalisme impérialiste (aux Etats-Unis) et dans la critique réaliste anti-tribaliste de l'ethnologie, "porteuse des lumières" telle qu'est la science positiviste nationaliste et nationale (en Serbie). Un accent particulier dans ce tra-

vail a été mis sur le *contexte local*, dans lequel le structuralisme en tant que discours fondateur de l'anthropologie-science face à l'ethnologie-prose nationale, avait une fonction complètement différente par rapport au structuralisme dans a) l'histoire de l'anthropologie américaine et b) l'histoire de la Théorie interdisciplinaire/ post-moderne.

Mots-clés: histoire de l'anthropologie Lévi-Strauss, structuralisme, post-structuralisme, théorie, post-modernisme, Ivan Kovačević, Ecole de Belgrade structural-sémiologique

Miloš Milenković

IF ONLY DERRIDA MISSED THAT FLIGHT...

About the assessment of the 'academic achievements' of the so-called 'American Anthropology' by Belgrade Structural-semiotic School of Folklore

Taking into account recent critiques of 'underdevelopment', 'positivism', 'methodological backwardness' and other failings attributed to so-called 'American Anthropology' by some of the authors from the Belgrade Structural-semiotic School of Anthropology of Folklore, I analyse the context in which colleagues and students may be tempted to explain common sense political connection between polyphone ethnography, neo-romanticism and nationalism as counter-intuitive history of the discipline.

I already pointed that the important transformative differences in the attitudes towards structuralism between European anthropologists, especially Belgrade Structural-semiotic School of Anthropology of Folklore and so called

'American Anthropology', are the consequence of a pure coincidence – the fact that French structuralism and French poststructuralism were launched *simultaneously* at the American interdisciplinary intellectual scene ("Theory") at the *same* conference. This ironic concurrence would not be much more than one entertaining episode for students, historians of anthropology and historians of ideas, if there were no attempts (more and more frequent and increasingly fluently articulated) to compare different intellectual traditions as they were elements of the same unilineal evolution of the discipline. Belgrade Structural-semiotic School (further called only SS) and especially its *spiritus movens* and most prominent representative Prof. Kovačević started in recent years to criticise some 'American Anthropology' measuring its 'academic achievement' (the author's term) in comparative perspective and taking as an analytical unit uncritically generalized traditions marked with a single term of 'post-modern anthropology' on the one hand, and 'anthropology' on the other.

Belgrade SS School did develop globally original, although badly promoted and never fully used, battery for the synchronic analysis of the folklore phenomena, but this was done only after Leach, Needham, Schneider and representatives of ethnoscience and cognitive anthropology had already adapted Levi-Strauss's ideas about mind and science to ethnographic phenomenology. Transformation of Levi-Strauss's analysis and limited success of its adaptation to the analysis of phenomena that usually concern anthropology happened *simultaneously* with the development of the critique of structuralism as a theory of culture in the American academic scene. This proves a theory that there is at least one 'Atlantic split', analogue to that in philosophy, more

than it makes a relevant context for measuring of the comparative 'academic achievements' of the specific and unconnected disciplinary traditions.

Indirectly, this paper explains that Levi-Strauss's work has contradictory functions in the history of ideas in anthropology, serving as a starting point for 'postmodern' neo-romantic and positivistic critique of imperial realism (in USA), as well as 'enlightened', realistic and anti-tribal critique of ethnology as positivistic, nationalistic and national science (in Serbia). In this paper, special emphasis is placed on the *local context* in which structuralism as a founding discourse of anthropology is opposed to ethnology as national prose. As such it had completely different role in comparison to structuralism in a) the history of American anthropology and b) in the history of interdisciplinary/postmodern Theory.

Key words: history of anthropology, Levi-Strauss, structuralism, poststructuralism, theory, postmodernity, Ivan Kovačević, Belgrade Structural-semiotic School

Sadržaj

Reč urednice	5
Ivan Kovačević	8
Modernizam i strukturalizam	
<i>Srpska etnologija/antropologija u poslednjoj četvrtini dvadesetog veka</i>	
Modernisme et structuralisme	
<i>Ethnologie/anthropologie serbe dans le dernier quart du vingtième siècle</i>	
Modernism and structuralism	
<i>Serbian ethnology/anthropology in the last twenty five years of the twentieth century</i>	
Miloš Milenković	32
Eh, da je Derida propustio taj let...	
<i>O procenjivanju "dometa" tzv. "američke antropologije" iz Beogradske strukturalno-semiološke škole antropologije folkloru</i>	
Eh, si Derrida avait manqué ce vol ...	
<i>Sur l'évaluation des "performances" de la prétendue "anthropologie américaine" vu de la perspective de l'Ecole de Belgrade structural-sémiologique de l'anthropologie du folklore</i>	
If only Derrida missed that flight...	
<i>About the assessment of the "academic achievements" of the so-called "American Anthropology" by Belgrade Structural-semiotic School of Folklore</i>	

Gordana Gorunović	58
<i>Gerc vs. Levi-Stros: latentne strukturalne pretpostavke u Gercovom kulturalizmu?</i>	
<i>Geertz vs. Lévi-Strauss: des hypothèses structurales sous-jacentes dans le culturalisme de Geertz?</i>	
<i>Geertz vs. Levi-Strauss: Latent structural dispositions in Geertz 'theory of culture'?</i>	
Ivan Vuković	96
Transcendentalni idealizam i strukturalizam	
<i>L'idéalisme transcendantal et le structuralisme</i>	
<i>Transcendental idealism and structuralism</i>	
Ljiljana Gavrilović	108
Levi-Stros : UNESCO = antropologija : politika	
<i>Lévi-Strauss : UNESCO = anthropologie : politique</i>	
<i>Levi-Strauss : UNESCO = anthropology : politics</i>	
Vlado Kotnik	136
Lévi-Strauss and the Opera	
<i>Lévi-Strauss et l' Opéra</i>	
<i>Levi-Stros i opera</i>	

Senka Kovač	172
Klod Levi-Stros: maska i mit	
Claude Lévi-Strauss: le masque et le mythe	
Claude Levi-Strauss: Mask and Myth	
Aleksandar Palavestra	196
Strukturalizam u arheologiji	
Structuralisme en archeologie	
Structuralism in Archaeology	
Ines Prica	216
"Pobuna označitelja": suvremena radijacija pojma <i>bricolage</i>	
"Rebellion du signifiant": le rayonnement contemporain du concept de <i>bricolage</i>	
"Rebellion of the signifier": Contemporary effects of the concept <i>bricolage</i>	
Dragana Antonijević	246
Povodom Levi-Strosovog koncepta "motiva zaborava".	
<i>Struktura poremećene komunikacije i stilovi mišljenja u tranzicijskoj Srbiji</i>	
A propos du concept de motif de l'oubli de Lévi-Strauss	
<i>La structure de la communication perturbée et styles de pensée dans la Serbie en transition</i>	
In regard to Levi-Strauss's "motive of oblivion"	
<i>Structure of disturbed communication and styles of thoughts in transitory Serbia</i>	

Danijel Sinani	296
Strukturalizam u proučavanju narodne religije u Srbiji	
Structuralisme dans l'étude de la religion populaire en Serbie	
Structuralist inspired research of folk religion in Serbia	
Bojan Žikić	326
Za šta su dobri žanrovi?	
<i>Deljenje, razgraničavanje i razvrstavanje u strukturalnoj i kognitivnoj antropologiji na primeru muzičke kulture</i>	
A quoi servent les genres?	
<i>Partage, délimitation et classification dans l'anthropologie structurale et cognitive, sur l'exemple de la culture musicale</i>	
What are genres good for?	
<i>Divisions, demarcations and classifications in structural and cognitive anthropology, on the example of music culture</i>	

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

39:929 Леви-Строс К.(082)
39:165.75"20"(082)

STRUKTURALNA antropologija danas : tematski zbornik u čast Kloda Levi-Strosa / uredila Dragana Antonijević. - Beograd : Srpski genealoški centar : Odeljenje za etnologiju i antropologiju Filozofskog fakulteta, 2009 (Beograd : Srpski genealoški centar). - 366 str. : tabele, graf. prikazi ; 17 cm. - (Etnološka biblioteka / [Srpski genealoški centar] ; #knj. #40)

"Tematski zbornik 'Strukturalna antropologija danas' nastao je kao rezultat dodatnog teorijskog i metodološkog promišljanja analitičkog produbljivanja onih ideja, stavova i koncepata koji su se mogli čuti u usmeno izloženim referatima na međunarodnom naučnom skupu 'Strukturalna antropologija danas : u čast Kloda Levi-Strosa', održanom u novembru 2008. godine, povodom stogodišnjice rođenja ovog velikog naučnika i mislioca XX veka." --> str. 5. - Radovi na srp. i engl. jeziku. - Tiraž 500. - Str. 5-6: Reč urednice / Dragana Antonijević. - Napomene i bibliografske reference uz tekst. - Bibliografija uz većinu radova. - Rezimei na franc., engl. i srp. jeziku.

ISBN 978-86-83679-57-7 (SGC)

1. Антонијевић, Драгана [уредник] [аутор додатног текста] а) Леви-Строс, Клод (1908-) - Зборници б) Антропологија - Структурализам - 21в - Зборници
COBISS.SR-ID 170266380